

SEKÜLER TÜRKİYE’DE RUH ÇAĞIRMA

DİN VE MODERN BİLİM ARASINDA RUHSELMAN VE ÇEVRESİ

HATİCE SENA ARICIOĞLU

HATİCE SENA ARICIOĞLU

Mütercim-Tercümanlık Lisans (Fransızca-İngilizce-Türkçe) programından ise siyaset bilimi yandalıyla ve yüksek onur derecesiyle, Bilkent Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Yüksek Lisans programından başarı derecesiyle mezun olmuştur. Eğitimi süresince ileri düzey simultane ve ardıl çeviri eğitimi ile Strasbourg Üniversitesi'nde lisansüstü eğitim almıştır. Uzmanlık alanları din sosyolojisi, sekülerlik ve toplumsal cinsiyet konularıdır. Araştırmaları, din ve sekülerliği yaşanan ve kesişen pratikler olarak ele alırken, özellikle çağdaş Türkiye'de sınırlar ve bir arada var olma meselelerine odaklanır. Koç Üniversitesi'nde doktora araştırmacısıdır.

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	11
ŞEKİL LİSTESİ	11
GİRİŞ	15
1. Dünyada Ruhçuluk	21
2. Türkiye’deki Tarihi ve Entelektüel Arka Plan	32
3. Kemalist İkilem	38
4. Kitabın Çerçevesi	46
5. Zaman Çerçevesi	51
6. Kavramlar ve Terminoloji	55
7. Kitabın Bölümleri	63
BÖLÜM 1	
RUHÇULUKTAN NEOSPİRİTÜALİZME: RUHSELMAN VE RUHÇU ÖĞRETİLER	67
1.1. Osmanlı’da Ruhçuluk ve Okült Faaliyetler	69
1.2. Bedri Ruhselman	74
1.3. Ruhçu Öğretiler	82
1.4. Bilimsel ve Felsefi Öğretiler	91
1.5. Spiritüel ve Ahlaki Öğretiler	102
1.6. Sonuç	114
BÖLÜM 2	
RUHÇULARIN PORTRESİ: PROSOPOGRAFİK VE ÖRGÜTSEL ANALİZ	117
2.1. Türkiye’deki Ruhçuların Portresi	119
2.2. Ruhçu Gruplar	130

2.3. Örgütlenme ve Faaliyetler	141
--------------------------------	-----

2.4. Sonuç	154
------------	-----

BÖLÜM 3

20. YÜZYILIN ORTASINDA TÜRKİYE’DE RUHÇULUK:	156
---	-----

BAĞLAM VE YANSIMALAR

3.1. Türkiye’de Ruhçular ve Siyasi/Bürokratik Elitler	158
---	-----

3.2. Ruhçuluğun Türkiye Toplumundaki Yansımaları	169
--	-----

3.3. Ruhçular ve Ruhçuluk Karşıtları	182
--------------------------------------	-----

3.4. Sonuç	196
------------	-----

SONUÇ	198
-------	-----

KAYNAKÇA	205
----------	-----

EKLER	236
-------	-----

DİZİN	266
-------	-----

GİRİŞ

20. yüzyılın ortalarında, İstanbul’da serin bir akşam vakti, dört adam ve bir kadın bir masanın etrafında oturmuş haretle bir şeyler konuşuyorlar. Kendi aralarında sohbet ettiklerini düşünüyorsanız yanılıyorsunuz. Konuştukları kişi, 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu’nda yaşamış, İslam hukukunu (Mecelle) düzenlemesiyle bilinen ünlü devlet adamı, hukukçu ve tarihçi Ahmet Cevdet Paşa’nın ruhundan başkası değil. Bu dört adamdan üçü de avukat olduğu için ruha Osmanlı medeni kanunu hakkında sorular soruyorlar ve cevapları da asıl mesleği kimyagerlik olan kadın medyum aracılığıyla alıyorlar. Bu ruh çağırma hadisesine ilişkin ayrıntıları medyumunu yönlendiren ve normalde sıradan bir muhasebeci olan son adamın kayıtlarından öğreniyoruz. Günlük hayatında Osmanlı Türkçesine veya hukuk konusuna hiç hâkim olmayan medyumun dudaklarından ağır bir Osmanlı Türkçesiyle hukuki terimler dökülüyor. Cevapları aldıktan sonra, avukatlar, medyumun söylediklerinin doğru olup olmadığını kontrol etmek amacıyla Ahmet Cevdet Paşa’nın hayattayken yazdığı kitapları karıştırıyorlar.¹ Aradan bir süre geçtikten sonra, aynı medyumunu, bu sefer bir grup müzisyen ve fizikçinin arasında buluyoruz. Bu grubun amacı ise Osmanlı klasik müziğinin ölçülerine bilimsel bir açıklama getirebilmek. O akşam, başka bir ruhu çağırıp test ediyorlar.² Aynı sıralarda, 1947’de, bir grup doktor da İstanbul’da bir Afgan

¹ Ahmet Kayserilioğlu, “Türk Spiritüalistleri 3 - Medyumun Ruhu Mu Tebliğ Veriyor Yoksa Bir Bedensiz Varlık Mı?,” *Sevgi Dünyası* 2, no. 13 (1970): 13–16.

² Kayserilioğlu, “Türk Spiritüalistleri 3”, 13-16.

Prensin dairesinde masanın etrafında oturmuş, hepsi ellerini masaya koymuş, masanın havada asılı kalmasını ve yükselmesini izliyorlar.³ “Masa çevirme” veya Fransızca *table-to-urnante* adı verilen bu olayın ardından, ölünün ruhuyla iletişime geçiliyor ve içlerinden bir doktor bilgilendirici cevaplar almak umuduyla ruha çeşitli sorular soruyor.⁴

Bu anekdotlar, 20. yüzyılın ortalarında Türkiye’de gerçekleştirilen sayısız ruh çağırma seansından yalnızca birkaçıdır.⁵ Fakat popüler kültürdeki tasvirlerin aksine, ruhçuluk faaliyetleri küçük arkadaş grupları tarafından eğlence amaçlı yapılan seanslarla sınırlı değildi. Bilakis, bunu ciddi bir girişim olarak gören ruhçular, çeşitli dernekler kurmuş, çok sayıda yayın çıkarmış, konferanslar ve haftalık toplantılar düzenlemiş, şifa hizmetleri sunmuş hatta hastanelerde hipnotik cerrahi operasyonlar yapmaya kadar gitmişlerdi. Onların deyişiyle “ruh ilmi” çok sayıda entelektüelin zihninde yer edinmiş ve kalbini kazanmıştı. Hepsi kendini ruhçuluk yoluna adamıştı.⁶

Bu kitapta, Türkiye’de bir grup aydının ve onların parçası olduğu ruhçuluk hareketinin hikâyesini anlatmayı amaçladım. 20. yüzyılın ortalarında, manevi konulardan zihnin işleyişine, ahlaki kurallardan ideal siyasi ve toplumsal düzene kadar birçok konuda, evrene dair eksiksiz ve “bilimsel” bir açıklama⁷ sunduklarını iddia eden ruhçuların peşinden gittim. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla doruğa ulaşan

³ İshak Lütfi Kудay ve Dr. Sevil Akay, *Spiritualizm Ruh Ansiklopedisi Fasikül 4* (İstanbul: Gayret Kitabevi, 1950); Ahmet Kayserilioglu, “Ruhun Varlığına ve Ruhlarla Konuşulduğuna Nasıl İnanırım?,” *Sevgi Dünyası* 1, no. 11 (1969): 10–14.

⁴ Kудay ve Akay, *Spiritualizm Ruh Ansiklopedisi Fasikül 4*, 158–166.

⁵ Rüştü Sardağ, “Ruhçuluk ve Medyumluk Üzerine,” *Milliyet*, Mayıs 5, 1991; Samiha Ayverdi, *Mülakatlar* (İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2005): 331; Thierry Zarcone, “Occultism in an Islamic Context: The Case of Modern Turkey from the Nineteenth Century to the Present Time,” *Occultism in a Global Perspective*, der. Henrik Bogdan ve Gordan Djurdjevic (New York: Routledge, 2014), 151–176.

⁶ Zarcone, “Occultism in an Islamic Context”, 171.

⁷ Joan D. Koss, “Religion and Science Divinely Related: A Case History of Spiritism in Puerto Rico,” *Caribbean Studies* 16, no. 1 (1976): 42.

modernleşme ve sekülerleşme süreçlerine karşı tepkilerini anlamayı ve açıklamayı hedefledim. Bu bağlamda, modern bilim⁸ ve din arasındaki ilişkiyi mercek altına aldım. Eğitimli Cumhuriyet aydınları nasıl oldu da ruhçuluk gibi doğaüstü bir işe merak sardı? Yeni Cumhuriyetin temellerinin atılıp sağlamlaştığı bir dönemde ruhlardan bahsetmenin manası neydi? Bilimden bahsederken tam olarak neyi kastediyorlardı? Peki, ruhçuların varlığı Türkiye'nin modernleşme süreci hakkında bize neler anlatıyordu?

Bu sorulara cevap ararken, ilk olarak tarihî anlatılara bakabiliriz. İmparatorluktan Cumhuriyete geçişte yaşanan modernleşme süreci, genellikle iki zıt kutbun arasında süregelen bir çatışma ve bunun sonucunda yaşanan doğrusal entelektüel ilerleme olarak tasvir edilir.⁹ Bu anlatılarda din karşısında bilimin, hurafe karşısında aklın, doğaüstü güçlerin karşısında doğanın ve inançlar karşısında gerçeklerin zaferi yaşanmış gibidir.¹⁰ Uygulamaya konan reformlarla birlikte Avrupa'dan

⁸ Bu kitapta bilim etrafında dönen tartışmalardan bahsedilirken, modern bilim etrafında yaşanan tartışmalar kastedilmektedir. Bu sebeple, tekrardan kaçınmak amacıyla modern bilim yerine kısaca bilim ifadesi kullanıldığında dahi kitabın konusu ve ele aldığı tarihsel dönem itibarıyla modern bilimden bahsedildiği anlaşılmalıdır.

⁹ Doğrusal ilerleme anlatısının yansımalarını incelemek için, aşağıda yer alan çalışmalar başlangıç noktası olarak kabul edilebilir: Regine Erichsen, "Scientific Research and Science Policy in Turkey," *Cahiers d'Etudes Sur La Méditerranée Orientale et Le Monde Turco-Iranien* 25, no. 1 (1998): 197–227; Ali Uzun, M. Emin Özel, ve Cengiz Yalçın, "Main Trends in Graduate Study in Basic Sciences in Turkish Universities: A Quantitative Overview," *Higher Education* 20, no. 4 (1990): 485–97; Ergun Türkcan, *Dünya'da Ve Türkiye'de Bilim, Teknoloji Ve Politika* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2009); Mustafa Sözbilir, Hülya Kutu ve Mehmet D. Yaşar, *Science Education Research and Practice in Europe*, der. Doris Jorde ve Justin Dillon (Rotherdam: SensePublishers, 2012); Zekai Şen, *Bilim ve Türkiye* (İstanbul: Tübitak Yayınları, 2017); Niyazi Berkes, *The Development of Secularism in Turkey* (Londra: Hurst & Company, 1964); Bernard Lewis, *The Emergence of Modern Turkey* (Oxford: Oxford University Press, 1961); Adnan A. Adivar, *Osmanlı Türklerinde İlim* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1970).

¹⁰ Erichsen, "Scientific Research and Science Policy in Turkey"; Doğan Özlem, "Türkiye'de Pozitivizm ve Siyaset," *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce* Cilt3 (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002), 452–64; Osman Kafadar, "Cumhuriyet